

HALDA SPOLKU

Historie vzniku

Ve východní části Chabařovic, při silnici na Ústí n. L. hned za areálem Petri, se nachází skládka chemických odpadů, která je v majetku Spolchemie Ústí n. L. Chceme-li se dopátrat původu vzniku haldy, musíme sáhnout hluboko do historie. Při pátrání po těchto událostech se zaměříme nejenom na příslušná místa vzniku událostí, ale i jména osob, která je výrazným způsobem ovlivnila. Jak už to v naší oblasti bývá, původcem všech velkých změn zpravidla bylo uhlí.

Na Běhání se to začalo černat

Návrší mezi Chabařovicemi a Předlicemi toho pamatuje hodně. 16. července 1426 se proslavilo bitvou, která se odehrála mezi křižáckou přesilou a slavným vojevůdcem husitských vojsk Prokopem Holým. Ten svého protivníka donutil z místa střetu běžet a od té doby je planina nazvaná Na běhání. Po roce 1800 zde potvrdil překotný vrtný průzkum, objednaný původními vlastníky pozemků existenci uhlí. Zpočátku tu začaly růst jako houby po dešti selské rumpálové šachtičky. Ty byly postupně nahrazeny modernějšími hlubinnými doly majetnějších vlastníků.

Doly Na Běhání

Původní silnice z Chabařovic do Předlic přes návrší „Na běhání“ přestala kapacitně vyhovovat stoupající přepravě uhlí, protože bývala často přeplněna koňskými povozy s uhelným nákladem. Jenom v Chabařovicích bylo v roce 1856 přes padesát párů koní, které byly využívány pro přepravu uhlí. Na omezeném prostoru sváděly boj o černé tony doly Ritschel, Teresie, Walpurga, Wilhelm, Francizka, Beil, Felix Waldemar, Saxonie, Adolf Ernst, Germanie, Julie, Milada I. a Albert (Prokop Holý). Největší podíl těžby zde měl chlumecký hrabě Westphalen, který vlastnil doly Miladu, Julii a Walpurgu. Chabařovické důlní společnosti Saxonia patřily doly Saxonia, Adolf Ernst, Teresie a Wilhelm. Albert byl hraběte Alberta Nostice z Trmic. Důl Felix Waldemar místně nazývaný „Pfeifer“ patřil České obchodní společnosti se sídlem v Praze. Ostatní doly byly ve vlastnictví stejnojmenných majitelů, většinou občanů Předlic nebo Chabařovic. Když uvážíme, kolik horníků tyto a další doly v okolí zaměstnávaly, snadno pochopíme, že se v roce 1859 v Chabařovicích užívalo 32 hospod. Živelný způsob těžby vedený někdy bez zásad hlubinného dobývání, opomíjená výdřeva, časté důlní požáry uhelné slaje vedly záhy k tomu, že se vytěžené prostory začaly zavalovat. Propadlé nadloží způsobovalo na povrchu zvrásnění terénu, prohlubně a ve svém důsledku i znehodnocení zemědělské půdy. Tak se stalo, že prohlubně byly určeny k zavážení odpadem, převážně popelem a škvárou ze vznikajících průmyslových továren v Ústí n. L. a Chabařovic.

Ve všem měl prsty „uhelný“ hrabě Albert Nostic

23. srpna 1807 se na zámku v Trmicích narodil Albert Nostic. Absolvoval práva na pražské univerzitě, zastával řadu významných funkcí a 20. října 1840 se stal dědicem rodu Nosticů, když nahradil zesnulého otce Jana Nepomuka Nostice. Ze vzdělaného Alberta se záhy stal významný hospodářský podnikatel a od roku 1841 i aktivní těžař. Vlastnil doly v Trmicích, Tuchomyšli a v Roudníkách. Od roku 1856 stál v čele akciové společnosti pro výstavbu Ústecko - teplické železnice, jinak také nazývané „uhelná dráha“. Opakovaně byl i starostou Trmic. No a jak jinak, měl prsty i v aktivitách, které vedly k založení „Velké chemické“, která později opanovala poddolované prostory „Na běhání“ k ukládání odpadů z výroby.

Velká chemická na zelené louce za Ústím

Uhlí, již jako poznaná surovina provokovalo. 13. února 1856 se ve vídeňském paláci Jana Adolfa, knížete Schwarzenberga sešla přední reprezentace šlechty s některými představiteli vznikajícího průmyslu. Nechyběl zde ani již zmíněný Albert Nostic z Trmic. Ten v té době spolu se správní radou výstavby „uhelné železnice“ jasně kočíroval směr její výstavby jižně pod návrším Na běhání. Věděl proč, ostatně měl tam již rozestavěné své doly. Tentokrát se však rozhodovalo o projektu dr. Christiana Gustava Clemma, jehož cílem bylo založit za Ústím největší chemickou továrnu v Rakousku - Uhersku. Svůj návrh podpořil existencí uhelných zásob i Chabařovic, labskou vodní cestou a rozvíjející se výstavbou železnice v okolí. Pozemky o rozloze 1600 čtverečních sáhů byly získány snadno od jejich majitelů z nepříliš výnosného zemědělského podnikání. Výstavba továrny šla na tehdejší dobu rychle a výroba byla zahájena již v roce 1857. Pět parních kotlů a první vysoké komíny 90;140 a 150 stop začalo požírat přes půl miliónů centů uhlí ročně, což byl jeden z hlavních důvodů přednostního rozvoje uhelného komplexu u Chabařovic. První výroba byla zaměřena na kyselinu sírovou i sodnou, sulfát, Glauberovu sůl, chlorové vápno a další příbuzné chemické látky. Největší chemická továrna a další nově vznikající ve směru na Předlice spolu se zábořem dalších a dalších pozemků pro výstavbu dolů začali vytěšňovat zemědělství, původní zdroj obživy zdejších obyvatel. Život zde začal pulzovat šíleným tempem a tak se stalo, že pro 34 tisíc obyvatel města Ústí n. L. přestalo v roce 1899 stačit stopadesát hospod ve městě.

Kam s odpadem?

Přibývajícím odpadem ze spalování uhlí v nově vznikajících továrnách se stal pro místní radní problémem. Pro jeho ukládání byla nakonec určena místa propadlin po hlubinném dolování Na běhání. Původně sem byl odpad navážen koňskými povozy. Po dostavbě Ústecko - teplické železnice, v roce 1858, byly zavlečkovány všechny šachty Na běhání z bývalých železničních stanic Chabařovice a Tuchomyšl. Později

byl zavlečkován i důl Petri, jehož vlečka byla situována vedle místa vršicích se odpadů. První existence tělesa haldy je zřejmá z katastrální mapy roku 1907. Největším producentem a ukladatelem odpadů i z chemické výroby byla „Velká chemická“, později Spolek. Do vlečky vedoucí na důl Petri byly vloženy tři odbočné koleje, kterými byl ze Spolku odvážen odpad a do Spolku naváženo uhlí z místních šachet. Tento způsob přepravy však na vzrůstající objem odpadů a potřebu zásobování uhlím nebyl dostatečně pružný a proto se začalo uvažovat o efektivnějším způsobu. Kolem roku 1905 vznikla úvaha o lanové dráze.

Lanovky z Chabařovic a Tuchomyšle do Spolku

Nejzajímavější na celé anabázi ukládání odpadů Na běhání je fakt, že skládka jako stavba, kterou nakonec získal pozemkově Spolek, nebyla nikdy nikým oficiálně schválena a určena k užívání. Přesto byl v roce 1907 zpracován projekt lanové dráhy. Rozhodnutím c. k. Okresního hejtmství Ústí n. L. ze dne 10. května 1908 č. j. Z. 22. 278 bylo Spolku pouze povoleno zřízení lanové dráhy systému Bleichert. Výstavba lanovky trvala necelý jeden rok. Srdcem celého lanového systému byla centrální pohonná stanice ve Spolku. Provoz lanovky zajišťovali k tomu vyškolení pracovníci, pro které byly na její trase postaveny tři domy, z nichž dva dosud slouží pro ubytování. Stožáry lanovky byly jednotného typu, bylo jich 51 a lišily se pouze výškou. Nejnižší měl 7,63 m, nevyšší měřil 20,085 m. Lanovka překonávala výškový rozdíl 63 m. Součástí lanovky byly dvě lana. Jedno tažné a na druhém byly zavěšeny přepravní nádoby s otevíracím systémem. Projekt i výstavbu lanovky prováděla známá firma Bleichert - Transportanlagen G.m.b.H. Nádobami lanovky se v jednom směru přepravoval ze Spolku odpad na haldy, v opačném směru uhlí z dolů do Spolku. Občané Hrbovic, nad jejichž hlavami nádoby s uhlím přecházely, měli vypracovaný systém, jak tyčí nádobu otevřít a získávat zdarma palivo do svých otopů.

První napojenou šachtou na lanovku byl důl Adolf Ernst, který stával těsně při trati mezi stanicemi Tuchomyšl a Chabařovice. Později byly napojeny chabařovické doly Friedrich I. (stával u starého chabařovického nádraží) a Friedrich II, (stával za areálem stavební firmy a Lucie Horák). V roce 1936 byl do systému napojen i důl Albert (Prokop Holý) v Tuchomyšli. V roce 1963 byla lanovka na haldě zkrácena. Jelikož odběrné místo pro uhlí do plynárny Spolku bylo zařízeno na lanovku, dopravovalo se uhlí do místa haldy z dolu A. Zápotocký auty, kde se překládalo na lanovku. To trvalo do roku 1970. V roce 1973 byl zastaven provoz plynárny ve Spolku. Zmíněné šachty již neexistovaly a tím lanovka ztratila opodstatnění a byla definitivně zlikvidována.

Chemický toxický odpad na haldě

Spolu s popelem a škvárou byl na haldy naváženy i chemický odpad ze Spolku, ale i zbytky chemických hnojiv státních statků a zemědělských družstev, dále chemický odpad Spolchemie z Mníšku. Na haldy byl ukládán i odpad z čistíren provozu Velvěty. Halda také sloužila jako úložiště odpadů z průmyslových a ropných havárií celého okresu Ústí n. L. Odpad se sem přepravoval převážně autodopravou. Oficiálně bylo skládkování na haldě ukončeno 31. 8. 1993. Poté byla skládka oplocena a zahájeno její střežení. Při silnici do Ústí n. L. byly provedeny menší úpravy, spíše však „kosmetického“ charakteru. Tím historie skládky nekončí. Čekají jí rozsáhlé asanační úpravy. To je předmětem nastávajících událostí a pojednává o tom článek Asanace haldy Spolku.

St. Sochocký

ASANACE HALDY SPOLKU

Časovaná bomba, vřed, nežid. Tak a podobně je nazývána místní halda nebo také skládka chemických odpadů.

Vznik chemické skládky je popsán v rubrice Historie města těchto novin. Větší pozornost této události je věnovaná, jednak proto, že publikace Dějiny Chabařovic se tím nijak zvlášť nezabývá jednak proto, že se dění kolem skládky v současné době stává aktuální z důvodu její plánované asanace.

Co je skládka?

Území skládky má rozlohu 42 ha a větší část náleží Spolchemii, menší část je v restitučním řízení. Katastrálně leží skládka na území obcí Chabařovice, Chlumeč a Ústí n. L. Původně byla využívána jako výsypka pro popel a škváru. Od počátku 70. let se zde ukládají chemické odpady převážně ze Spolchemie. Po léta existence produkovala Spolchemie odpady z výroby celkem asi dvou tisíc chemických výrobků. V době války tu byl vyráběn pod německým dohledem sortiment výrobků pro válečné použití. Podnik se totiž dostal pod vliv německých firem v čele s neblaze proslulou I. G. Farbenindustrie. Očití svědkové popsali případ, kdy ustupující německá armáda vyložila do skládky několik vagónů zelených sudů. V jihozápadní části skládky je uloženo asi 40 000 sudů v šesti vrstvách s hexachlorbenzenem. Ty byly zakládány kyselou sádrou obsahující 2 až 3% kyseliny sírové. Na skládku bylo v letech 1905 až 1993 uloženo 3,5 miliónů až 4,5 mil. metrů krychlových odpadů.

Lidská lebka ve skládce

Co všechno obsahuje skládka se ani zjistit nedá. V době existence dolu Petri bylo ze skládky odebráno asi milion kubíků popelovin a škváry pro zpevnění cest v dole, dále pro budování náspů cest a železnic v okolí a pro potřebu základního rozestavení technologie nového Lomu Chabařovice.

Při těžbě tělesa skládky byl zjištěn různý druh materiálu, včetně odpadů z demolic, ocelových konstrukcí atd. Nalezena byla např. i lidská lebka, která po dlouhou dobu zdobila psací stůl jednoho z vedoucích provozního úseku dolu Petri.

Co s haldou?

Halda byla dlouhou dobu bez povšimnutí, kdyby nevadila postupujícímu Lomu Chabařovice na sever. Další ukládání toxických odpadů ze Spolchemie bylo totiž řešeno výstavbou nové skládky toxických odpadů ve vytěžených prostorách bývalého povrchového dolu A. Zápotocký v Užíně. Stávající halda však byla pro postupující Lom Chabařovice nepřekonatelnou. Docházelo k častým střetům mezi vedením Spolchemie a těžební organizací o čas jejího odklizení. Spory byly řešeny až na ministerské úrovni. Spolek argumentoval převážně nedostatečnými kapacitními možnostmi haldy odklidit a dlouho nebylo ani určeno místo kam ji uložit. Když se v minulém režimu měly řešit problémy nemožné, byla zpravidla založena Komplexní racionalizační brigáda.

Komplexní racionalizační brigáda

Ministerským befelem byla založena ze zástupců Spolchemie, těžebního podniku, nadřízených složek a ministerstva Komplexní racionalizační brigáda. Ta byla vybavena rozsáhlými pravomocemi. Cíl byl jasný. Někam a v konkrétním čase uklidit haldy. Postup Lomu měl být zajištěn bez ztráty jediného kubíku skryvky a jedině tuny uhlí. Problém nakonec oddálily společenské změny, v důsledku kterých byl zastaven provoz Lomu Chabařovice.

Varianty řešení

Navržených variant řešení bylo několik, jenom vlastní realizace byla stále odsouvána do nedohledna. Důvodem byl nedostatek finančních prostředků Spolchemie na pokrytí této akce. Původce vzniku haldy Spolchemie povýšil svůj problém na problém celospolečenský s poukazem na to, že obsahem haldy je i malá část odpadu jiných podniků. Ku pomoci vlastnímu řešení byla přizvána i americká firma, která se zabývala možnostmi využití chemických odpadů haldy. Své lobby ve věci uplatnil i Palivový kombinát, s. p. Ten přišel s návrhem vytěžit uhelné zásoby při severní patě haldy a tu pak přemístit do předem k tomuto účelu připravených prostor. Do skládky vzhledem k jejímu obsahu se však nikomu nechtělo. Nakonec zvítězil logický názor, že když zde žijeme 95 let s haldou a zatím viditelně nikomu neublížila, bude lepší ji neprovokovat.

Asanace skládky - výběr dodavatelské firmy

Definitivní návrh asanace skládky spočívá v její úpravě sesvahováním, kdy povrchové vody budou vytvořeným drenážním systémem svedeny do jednoho místa k Petri, za účelem jejich vyčištění. K usměrnění toku podpovrchových vod budou vybudovány norné stěny do hloubky až 14 m. Povrch upraveného tělesa bude pak rekultivován ozeleněním. Výsledkem má být upravený zelený pahorek. O státní zakázku na úpravu skládky byl mezi firmami pochopitelně velký zájem. První výběrové řízení na její zabezpečení bylo vypsáno v roce 1996. Vybrána byla firma Pyrus (z latinského překladu **hruška**). Zakladatelem zmíněné firmy byl bývalý primátor města Ústí pan Hruška. Ten byl zároveň členem představenstva Spolchemie, která výběrové řízení organizovala. Finanční nabídka této firmy na asanaci

skládky byla až čtvrtou nejnižší. Fond národního majetku vyvolal, na základě četných stížností, přezkoumání soutěže, a tu nakonec zrušil. Nové výběrové řízení se uskutečnilo v březnu letošního roku. Vítězem s nejnižší finanční nabídkou se stal pražský Metrostav, na který jsou smluvně navázány regionální stavební společnosti jako například Chlumecká akciová, a. s., Ravel, s. r. o., nebo Vodní a hospodářské stavby Teplice.

Dle mého soudu je to pro nás dobrá zpráva, zejména z důvodů řešení vysoké nezaměstnanosti oblasti, ale i z dalších jiných hledisek.

St. Sochocký

POVODŇOVÉ NEBEZPEČÍ

S největší pravděpodobností se dá v tuto chvíli tvrdit, že jsme ustáli abnormálně prudké přívaly vod měsíce března. Důkladná příprava provedená v minulém roce se vyplatila. Rozsáhlé úpravy koryta Ždírmického potoka podél ulice Za Stadionem byly přijímány některými obyvateli této ulice s rozpaky. Avšak rozhodující jsou fakta. Ta jednoznačně potvrdila vhodnost a účelnost provedených úprav. Velkou vodu, která kulminovala dne 11. března mezi devatenáctou a dvacátou hodinou a 17. března v devět hodin se podařilo tímto opatřením a regulací na horním toku udržet v korytě potoka. Zamokření loučky u Babinských zdaleka nebylo takového rozsahu, jako v letech před úpravami, kdy šel loukou hlavní proud. Stále však zůstává problém mostního propustku na točně. Ten si musí dořešit majitel - Správa a údržba silnic Trmice, který byl k tomu opakovaně vyzván. Důlní potok byl optimálně vyregulován do prostor „V tůních“.

St. Sochocký